

HERKÜL MİLLAS
4 Ağustos 2015
ZAMAN GAZETESİ

Türkiye'de son yıllarda siyasi tartışmalar konu bazındaydı, son aylarda kişilere odaklandı.

Siyaset tıkanı. Gözümüzü gerilere doğru çevirip 2014 yılına kadar neler tartışılıyordu diye bakarsak, ciddi veya hayali sorun olarak neleri görürüz? Benim listem şöyle:

Tarihle yüzleşmek ne demek, gerekli mi diye çok yazı yazıldı. Bununla ilişkili bir konu 1915 Ermeni "olayları" veya "tehciri" veya "soykırımı" kavgasıydı. Başka bir alan kimliklerdi. Etnik grupların kimliklerinden milli kimliğe pek çok görüş dile getirildi. Kürtlerin, Ermenilerin, tabii ki Türklerin kimlikleri ve bunlarla ilişkili hakları ve beklentileri tavan yapmıştı. Türk/Türkiyeli karşıtlığı da tansiyonu epey yükseltmişti. Kimliklerle ilişkili en büyük karşıtlık tabii dini ve İslami kimlik sorunuydu. Kimlik tartışmaları, siyasi iktidardan kişinin özel hayatına kadar uzanan çok

geniş bir yelpazeyi kapsıyordu. Siyasiler takiye mi yapıyor, türban ne anlama geliyor, yasaklar hangi noktaya vardırılmalı gibi neler söylenmedi ki. Kürt sorunu, siyasi çözüm veya askeri çözüm perspektifinde hep gündemde kaldı.

Kimlikler ve tarihle ilgisiz olmayan başka bir konu milliyetçilik konusuydu. Milliyetçiliği, ırkçılık veya birleştirici vatanperverlik veya anayasal bir zorunluluk olarak görenler diye taraflar oluştu. Milliyetçilik deyince bir biçimde Avrupa Birliği de gündeme geliyordu. Çünkü milliyetçilik “öteki” olmadan var olamıyor. AB'den âlâ öteki de bulunamazdı. AB yandaşları ve karşıtları oluşmuştu. AB aslında ülkenin uzun süreli bir projesi demektir. Az buz bir konu değildi.

Ama tansiyonu en çok yükselten vesayet sorunuydu. Ordunun ve/veya yargının vesayeti, bunlarla ilgili siyasi baskılar, örneğin parti kapatmaları medyayı çok meşgul etti. Bu noktada siyasi kavga öteki konuları bir ara gölgede bıraktı; veya hepsini vesayet kavgasının içinde eritti. Komplolar, darbeler, bunlarla ilgili tutuklamalar ve yargılamalar ülkeyi ikiye böldü. Özgürlükler ve insan hakları konuları da hep gündemde kaldı ama bu gündem özellikle vesayet olayı etrafında seyretti. Azınlıklar konusu da haklar kapsamında ele alındı. Açılımlar tartışıldı. Anayasa konusu da geçmişle hesaplaşmak ve kimlik kapsamında konuşuldu, değiştirilsin dendi.

Dış politika yalnız AB ile sınırlı kalmadı. Suriye, Irak ve ABD ile ilişkiler ve Kıbrıs sorunu hep konuşuldu. Konuşanlar tabii bazı kişilerdi: Siyasiler, diplomatlar, akademisyenler, STK temsilcileri, köşe yazarları vb. Ama bütün bunları konuşanlar, yani kişilerin kendileri, temel konu olarak ele alınmadı. Konular kendileri temel kaygıydı; kişiler konuların yalnız sözcüsüydü. Konular ve sorunlar kişileri sürükledi, aktörlere dönüştürdü, tarafların sözcüleri diye öne çıkardı.

Olayın tespitinden açıklamasına

Oysa son aylarda ve hele “17 Aralık'tan” sonra konular kişilere odaklandı. Konuların kendilerini ele almak ve tartışmak yerine kişilerin niyetine ve hesabına bakılmaya başlandı. Siyasetin başaktörü “başkanlık sistemi” çerçevesinde gündemin orta yerinde yerleşen cumhurbaşkanı oldu. Artık hangi konu ele alınsa, örneğin yeni anayasa, Kürt sorunu, komşularla ilişkiler, koalisyon ve erken seçim, büyük projeler, Batı ile ilişkiler, ekonomik seçenekler, (bağımsız ve tarafsız) adalet alanını ilgilendiren konular gibi, bir noktadan sonra konu bir kişiye, gelecekteki muhtemel başkanlık sisteminin referansı olacak cumhurbaşkanına yöneldi. Kişiler öylesine öne çıktı ki, bu kez başaktörün karşısında da sorunlar değil kişiler baş gösterdi. Fethullah Gülen ve Beşşar Esed karşı taraf olarak saptandı, Abdullah Öcalan dost veya düşman olarak, öteki siyasi liderler de “sen” diye gösterilerek gündeme taşındı. Rakipler temsil ettikleriyle değil, kişilikleriyle,

inançlarıyla, kişisel “kusurlarıyla” sergilendi.

Çeşitli nedenler bu kişi vurgusunu körükledi. Cumhurbaşkanı'nın güçlü kişiliğiyle ve gelecekte yürürlüğe girebilecek muhtemel bir başkanlık sisteminin algısı kişinin önemini artırdı. AKP ve dolayısıyla hükümet ve Parlamento içinde “ikinci” sayılacak seslere izin verilmemesi; toplumun kültür ve mirasında lidere aşırı bir önem algısının bulunması; genel olarak ifade özgürlüğü ve demokratik eşitlik duyarlılığının yeterince gelişmemiş olması nedenler arasındadır. Ama belki en önemli neden 17 Aralık'ta gündemin birden kişiye odaklanmış olmasıdır. Siyasetin özü ve temel siyasi ithamlar kişiye yönelince doğal olarak kişi de temel odak oldu.

Olayın açıklamasından yorumuna

Bu konudaki yorumum tabii ki öznel olacak. Belki en “sosyolojik” yaklaşım “toplumun dinamikleri buysa başka bir şey beklenmemeli”; yani “gelişmeler iyi/kötü'nün ötesindedir” demektir. Ama bu yorum fazla kaderci ve pasif bir yaklaşımı çağırıyor: “Olduysa başka bir şey olamazdı” demek gibi bir şey. Sanırım bütün gündemin kişiselleşmesinin iyi olmadığını söylemek yanlış olmasa gerek. Çünkü teker teker ele alınabilecek ve çözülecek sorunlar bir paketin içine atılınca, işin içinden çıkılmaz oluyor. Sorunlarla değil bireylerle uğraşılıyor. Siyaset tıkanıyor. İşin özü görünmez oluyor. Bunu isteyenlerin, olayı kişilere odaklamak istemeleri de anlaşılır oluyor.

Sorumluluk açısından bakarsak, bu konularda seslerini çıkarmamış olanlar, kişiye tapma yolunda ileri gidenler, kişilere kurumlardan fazla değer verenler kuşkusuz kusurludur. Ama sanırım bu gelişmelerin temelinde rastlantılar da var. Eğer 17 Aralık hiç olmasaydı durum böyle olmayacaktı. Yani ne suçlamalar kişiye odaklanacaktı, ne de kişiler böylesine önem kazanacaktı. Bu tür durumlarda demokratik ülkelerde sorunlar şeffaflık ilkesine uyularak halledilir. Ya suçlamalar yargı yoluyla yalanlanır veya suçlananlar bir şekilde siyaset sahnesinden uzaklaşır. Demokrasi ilkeleri dışında çözümler de düşünülebilir. Gündemi değiştirerek geçmişti utturmak bir çözüm olabilir. Herhangi bir alanda bir başarı kazanarak ve dikkati oraya çekerek bu daha kolay sağlanır.

Ama her halükârda siyasetin kişiselleşmesinin devam etmesi pek hayırlı sonuçları olmaz: Temel konular konuşulamıyor ve siyaset tıkanıyor. Bazı demokratik ülkelerde kişilerin uzun süre siyaset sahnesinde kalmamaları için özel önlemler alınıyor. Bunun amacı açıktır: uzun süre “iktidarda” kalınınca sorunlar birikiyor. Bunu yalnız siyasiler için değil, şirket yöneticileri için de yapıyorlar. Yöneticiyi başarılı da olsa değiştiriyorlar. Türkiye'de, “büyüklere saygı” kültürü

ağırlıklı olarak hissedildiğinden böyle bir uygulama pek beklenmemeli. “Fıtratımız” her zaman iyiye alamet değildir yani.